

Nr 121

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 (bilaga 12, punkt 129) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier för budgetåret 1962/63 beräkna ett investeringsanslag av 130 000 000 kr., har Kungl. Maj:t i propositionen nr 35, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 19 januari 1962, föreslagit riksdagen att dels till Teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för nämnda budgetår anvisa ett investeringsanslag av 130 000 000 kr., dels ock medgiva att fonden för låneunderstöd nedskrivs med 30 000 000 kr. och fonden för statens aktier uppskrives med samma belopp.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Sundin* och *Svanström* (I: 522) och den andra inom andra kammaren av herr *Fälldin* (II: 637), i vilka hemställts att riksdagen måtte anhålla om en allsidig utredning rörande Aktiebolaget Statens skogsindustriers ställning och uppgifter i enlighet med vad i motionerna anförts,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* (I: 528) och den andra inom andra kammaren av fru *Boman* (II: 655), i vilka hemställts att riksdagen måtte dels anvisa i propositionen föreslaget kapitaltillskott, dels uttala, att Aktiebolaget Statens skogsindustrier med anlitande av erforderlig expertis bör planlägga en ytterligare strukturrationalisering av sin verksamhet i Norrbotten och för finansierandet av denna försälja sina anläggningar i Mellansverige,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (I: 529) och den andra inom andra kammaren av herr *Heckscher m. fl.* (II: 656), i vilka hemställts att riksdagen dels med avslag på Kungl. Maj:ts förslag angående teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier måtte besluta, att bolaget skall beviljas kreditgaranti för lån på den öppna marknaden intill ett belopp av 90 000 000 kr., dels i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, med utgångspunkt från att bolagets verksamhet skall koncentreras till Norrbottens län, låta fö-

retaga en utredning rörande bolagets fortsatta verksamhet ävensom beträffande de åtgärder som i strukturrationaliserande syfte erfordras för att utan ytterligare kapitaltillskott från staten uppnå en fullgod lönsamhet inom företaget,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson m. fl.* (I: 530) och den andra inom andra kammaren av herr *Rydén m. fl.* (II: 657), i vilka hemställts att riksdagen dels med avslag på departementschefens hemställan om anvisande av investeringsanslag för teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier måtte under fonden för låneunderstöd å kapitalbudgeten för budgetåret 1962/63 till Lån till Aktiebolaget Statens skogsindustrier anvisa ett investeringsanslag av 130 000 000 kr., dels måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en förutsättningslös utredning genom särskilda sakkunniga av bolagets ekonomiska ställning samt framtida drift och uppgifter inom Norrbottens näringsliv,

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Holmberg och Hagberg* väckt motion (II: 635), vari hemställts att riksdagen måtte besluta att dels till Teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1962/63 anvisa ett investeringsanslag av 170 000 000 kr., dels ock med godkännande av Kungl. Maj:ts proposition nr 35 om ytterligare ökning av aktiekapitalet i bolaget medgiva att fonden för låneunderstöd nedskrivs med 30 000 000 kr. och fonden för statens aktier uppskrives med samma belopp.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, hänvisas till motionerna I: 522, I: 528, II: 656, II: 657 och II: 635.

Departementschefen har anfört följande.

Efter förslag av Kungl. Maj:t godkände 1959 års riksdag en av Aktiebolaget Statens skogsindustrier framlagd plan för uppförande av en ny sulfatmassafabrik jämte pappersbruk i anslutning till bolagets anläggningar i Piteå. Utbyggnaden var kostnadsberäknad till 120 milj. kronor. Bolaget ansåg sig vara i stånd att svara för en tredjedel av anläggningskostnaderna och begärde för täckande av återstoden, 80 milj. kronor, tillskott av statsmedel. Enligt den av riksdagen godkända finansieringsplanen skulle 21 milj. kronor i form av aktiekapital tillföras bolaget och 20 milj. kronor i form av lån tillskjutas under vart och ett av åren 1960, 1961 och 1962.

Bolaget har sedermera för den beslutade utbyggnaden av statsmedel erhållit det avsedda aktiekapitaltillskottet å 21 milj. kronor — efter vilken höjning aktiekapitalet nu uppgår till 100 milj. kronor — och lån å tillhoppa 40 milj. kronor. Enligt finansieringsplanen skulle för ändamålet ytterligare 20 milj. kronor tillföras bolaget såsom lån av staten. Emellertid har bolaget inkommit med framställning om åtgärder för en höjning av aktiekapitalet till 300 milj. kronor. Förslaget är närmare utvecklat och motiverat i en av bolaget överlämnad promemoria med utredning om bolagets ekonomiska ställning och lönsamhet. Enligt promemorian skulle av det föreslagna aktiekapitaltillskottet — tillhoppa 200 milj. kronor — 130 milj. kronor inbetalas kontant samt till ett belopp av 115 milj. kronor avses för täckande av hela det beräknade återstående medelsbehovet för att slutföra anläggningsarbetena i Piteå och till ett belopp av 15 milj. kronor för en av den nya verksamheten därstädes motiverad förstärkning av rörelsekapitalet. Aktiekapitalhöjningen

skulle i övrigt ske genom omvandling, intill ett belopp av 70 milj. kronor, av tidigare statslån till bolaget.

Den av bolaget överlämnade promemorian är upprättad i anledning av ett av statsutskottet 1960 gjort uttalande om nödvändigheten av den inom bolaget pågående översynen för klarläggande av bolagets ekonomiska ställning och lönsamhet och om önskvärdheten av att resultatet av denna översyn redovisas för regering och riksdag. Med hänsyn härtill har promemorian i dess helhet återgivits i det föregående.

Av promemorian framgår, att utbyggnaden i Piteå i dagens läge beräknas draga en kostnad av 175 milj. kronor. Detta belopp överstiger med 55 milj. kronor den anläggningskostnad varmed bolaget räknade i det förslag, som avgavs år 1958 och som låg till grund för statsmakternas beslut. Det må framhållas, att bolaget redan våren 1959 anmälde, att en högre anläggningskostnad kunde förutses och att bolaget vid denna tidpunkt räknade med att fabriken skulle komma att kosta 135 milj. kronor. Vidare påpekade statsutskottet i sitt utlåtande i ärendet, att bolagets medelsbehov för utbyggnaden kunde påverkas av den fortsatta pris- och kostnadsutvecklingen. Den nu konstaterade fördyringen uppgår emellertid, även om man utgår från den av bolaget år 1959 angivna siffran, till ett förhållandevis stort belopp, nämligen 40 milj. kronor. Härav betingas enligt bolaget endast 12 milj. kronor av material- och arbetskostnadsförhöjning inklusive tillkomsten av allmän varuskatt. En merkostnad av drygt 10 milj. kronor uppges förorsakad av att den maskinella utrustningen kompletterats med hänsyn till skärpta kvalitetskrav på den blivande produkten och av att fabriken vid den fortsatta planeringen erhållit större produktionskapacitet än vad som ursprungligen avsågs. Då här nämnda åtgärder kan bedömas förbättra de ekonomiska betingelserna för anläggningens drift anser jag, att den därav föranledda merkostnaden bör godtagas utan erinran. Vidare har kostnadsfördyringar å tillhoppa 17 milj. kronor uppkommit för markundersökning, pälning och grundläggning (3 milj. kronor), för ändrade dispositioner beträffande vedgård och vedhantering (7 milj. kronor) och på grund av ändring av planerna för utsläppande av avloppsvatten enligt föreläggande av vattendomstolen (7 milj. kronor). Såsom statskontoret anfört tyder de här angivna merkostnaderna på att byggnadsprojektet inte var tillräckligt förberett, då förslaget framlades för statsmakterna. Även om den allmänna konjunkturbedömningen liksom arbetsmarknadsläget i Norrbotten vid tidpunkten för förslagets utarbetande gjorde det önskvärt, att utbyggnadsärendet kom till ett snabbt avgörande och därmed den förberedande planeringen kan ha kommit att forceras, finner jag detta förhållande beklagligt. I det läge som uppkommit torde emellertid, som såväl statskontoret som fullmäktige i riksgäldskontoret funnit, bolaget böra erhålla täckning för den totala anläggningskostnaden enligt de nu framlagda beräkningarna.

Bolagets möjlighet till självfinansiering av bl. a. den pågående utbyggnaden påverkas, såsom framhålls i den föreliggande promemorian, av rörelsens lönsamhet. Under tioårsperioden 1951—1960 beräknas bolagets rörelseöverskott ha bidragit till finansiering av investeringar med i genomsnitt ca 10 milj. kronor per år. För åren 1958, 1959 och 1960 har motsvarande årsmedeltal utgjort 14 å 15 milj. kronor. De två sistnämnda åren har emellertid varit ovanligt gynnsamma för bolaget. Redan i början av 1961 kunde förutses, bl. a. på grund av prisstegring på virkesråvara, att lönsamheten skulle försämrats. Utrymmet för självfinansiering av investeringar under detta år beräknas ha minskat till ca 12 milj. kronor. Utsikterna inför 1962 ter sig inte ljusa. Avsättningsläget för trävaror och cellulosa har försämrats och priserna är vikande. Beträffande marknaden för kraftpapper är en försiktig be-

dömning motiverad och wallboardproduktionens lönsamhet har försvagats. Vad angår kostnadssidan finner bolaget beträffande virkesråvaran, som utgör den största utgiftsposten, en prissänkning i takt med produktpriser-
nas nedgång utesluten. Bolaget har vidare att räkna med stigande räntekostnader. Något likviditetsmässigt rörelseöverskott väntas med hänsyn till dessa förhållanden inte uppkomma; tvärtom uppges, att underskott kan befaras vid rådande relation mellan priser och kostnader. Den inträdda försvagningen av skogsindustrikonjunkturen i förening med bedömningen av utsikterna för den närmaste tiden ävensom pågående nödvändiga investeringar främst vid Karlsborgs bruk gör, att någon självfinansiering av Piteå-anläggningen inte anses möjlig.

Till stöd för förslaget att det erforderliga medelstillskottet skulle få formen av aktiekapital åberopas den i promemorian framlagda analysen av bolagets ekonomiska ställning. Därav framgår bl. a. att bolagets eget kapital den 31 december 1960 inte utgjorde mer än ca 28 procent av balansomslutningen. Andra representativa skogsindustriföretag i landet är finansierade med eget kapital till 40 å 60 procent och har vidare i större utsträckning än bolaget haft möjlighet att bygga upp dolda reserver. Den för bolaget mindre gynnsama relationen mellan eget och främmande kapital sammanhänger med att företagets starka expansion till övervägande del finansierats genom upplåning. I anläggnings- och rörelsekapital har under åren 1951—1960 bundits 400 milj. kronor. Härav har inte mindre än 218 milj. kronor tillförts bolaget genom lån och krediter. Denna skuldsättning medför en avsevärd räntebelastning; bolagets räntekostnader har under senare år varierat mellan 12 och 19 milj. kronor per år.

Med hänsyn till vad sålunda anförts finner jag i likhet med bolaget och de hörda remissinstanserna, att man från statsmakternas sida inte i dagens läge kan vidhålla kravet på självfinansiering till viss del av utbyggnaden i Piteå. Beslutet om denna utbyggnad grundades i väsentlig mån på överväganden av arbetsmarknadspolitisk och allmänt näringspolitisk natur. Det ter sig bl. a. med hänsyn härtill skäligt att det jämförelsevis ringa utrymme för ersättningsanskaffningar och nyinvesteringar, som betingas av bolagets i nuvarande trängda situation krympande rörelseöverskott, inte ytterligare beskäres genom utgifter för Piteå-anläggningen utan får helt disponeras för erforderliga förnyelse- och upprustningsarbeten vid bl. a. Karlsborgs bruk. Det kan vidare inte gärna i nuvarande skede av utbyggnaden komma i fråga att göra någon väsentlig nedskärning eller förskjutning i tiden av utbyggnadsprogrammet. Av det sagda följer, att det för anläggningsarbetenas fullföljande beräknade beloppet av 115 milj. kronor bör i sin helhet tillföras bolaget. Även till förslaget om en förstärkning av bolagets rörelsekapital med 15 milj. kronor vill jag i likhet med remissinstanserna ansluta mig. Det sammanlagda tillskottet av nya medel till bolaget bör sålunda utgöra 130 milj. kronor. Med hänsyn till bolagets redan nu betydande skuldbörda — som medför en i vart fall i nuvarande konjunkturläge besvärande räntebelastning — bör såsom både statskontoret och riktsgäldsfullmäktige förordad medlen tillskjutas i form av aktiekapital. För ändamålet bör under kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1962/63 anvisas ett investeringsanslag av 130 milj. kronor till teckning av aktier i bolaget.

Den ökning av aktiekapitalet med 70 milj. kronor, som bolaget härutöver begärt, skulle enligt förslaget åstadkommas genom omvandling av en del av bolagets skuld till staten, nämligen dels de lån å tillhopa 40 milj. kronor, vilka utlämnats till bolaget för finansiering av Piteå-anläggningen, och dels 30 milj. kronor av tidigare utlämnade förlagslån. Bolagets syfte med nämnda förslag är att ernå ytterligare förbättring av relationen mellan eget och

främmande kapital och samtidigt en reduktion av räntebelastningen. Statskontoret har emellertid avstyrkt förslaget i denna del och i stället förordat räntebefrielse för bolaget under viss tid för nämnda lån. Vad angår de för utbyggnaden i Piteå avsedda lånen har till stöd för räntebefrielse anförts, att investeringen inte medför någon inkomst för bolaget, förrän de nya anläggningarna i sinom tid tagits i bruk för produktion. Av principiella skäl anser jag mig emellertid inte böra medverka till den föreslagna räntebefrielsen. Riksgäldsfullmäktige har för sin del ansett, att förut nämnda lån å 40 milj. kronor kan kvarstå och sålunda förordat omvandling till aktiekapital allenast av den äldre skulden å 30 milj. kronor. Med beaktande bl. a. av vad som i ärendet upplysts om den enskilda skogsindustriens finansiella struktur, finner jag att bolagets framställning bör bifallas endast i den utsträckning riksgäldsfullmäktige förordat. Härvid bör alltså det under fonden för låneunderstöd bokförda lånet till bolaget nedskrivas med 30 milj. kronor samt bolagets aktiekapital ökas och fonden för statens aktier uppskrivas med samma belopp. Sedan de i det föregående av mig tillstyrkta åtgärderna vidtagits, kommer bolagets aktiekapital att uppgå till $(100 + 130 + 30 =)$ 260 milj. kronor.

Av bolagets utredning framgår, att företagens räntabilitet inte är tillfredsställande. Vad angår den närmast förflutna tiden kan sålunda framhållas, att fullgod lönsamhet har kunnat visas endast för 1960, då de marknads- och konjunkturmässiga betingelserna för bolagets verksamhet var synnerligen gynnsamma. För 1958 och 1959 samt för 1961 har bolagets beräknade anläggningsskapitalkostnader endast till en del kunnat täckas av tillgängliga rörelseöverskott.

Bolaget har pekat på åtskilliga faktorer, som var för sig har bidragit till att dra ner det ekonomiska resultatet. Bl. a. har framhållits, att bolaget — som saknar egna skogar — för sin råvaruförsörjning är helt hänvisat till köp av virke. Huvudparten av virkesköpen sker från domänverket, varvid enligt statsmakternas direktiv tillämpas virkespriser som såvitt möjligt ansluter sig till de priser som gäller i öppna marknaden. Marknadspriserna har under senare år, till följd av den skogsindustriella expansionen och därav följande ökning av den totala efterfrågan på virke, stigit relativt sett mera än produktpriserna. Denna utveckling har kostnadsmissigt blivit mera tyngande för bolaget än för företag med egna skogstillgångar. Statskontoret har i sitt remissyttrande berört prissättningen för virkesleveranserna till bolaget i övre Norrland och därvid funnit viss jämkning rimlig. Det kan i detta sammanhang erinras om att chefen för finansdepartementet i årets statsverksproposition (bil. 2, punkt 7) förklarar sig ha för avsikt att inom kort begära Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla en utredning om eventuell ombildning av domänverket, där även frågan om en samordning med statens skogsindustrier bör prövas. I avvaktan på denna utredning är jag inte beredd att nu ta någon ställning till de anförda synpunkterna.

Det är emellertid uppenbart att bolagets verksamhet delvis bedrivs under mindre goda betingelser. Vissa av bolagets enheter har ett ur skeppnings- och fraktsynpunkt samt med hänsyn till de klimatiska förhållandena ogynnsamt läge. Jag tänker härvid särskilt på de till bolaget hörande företagen i övre Norrland. Genom tillkomsten av den nya anläggningen i Piteå kommer för övrigt den helt övervägande delen av bolagets verksamhet att vara förlagd till denna landsända. Från statsmakternas sida måste av såväl arbetsmarknadspolitiska skäl som med hänsyn till det norrländska skogsbrukets avsättningsmöjligheter stor vikt fästas vid att den skogsindustriella verksamheten i övre Norrland få bestå och vidareutvecklas. Det är

enligt min mening en väsentlig uppgift för det statliga skögsindustribolaget att så långt möjligt medverka härtill. Självfallet kan lönsamhetskravet inte i längden få eftersättas. För att nyssnämnda uppgift skall kunna fullgöras av bolaget måste därför de mindre gynnsamma betingelserna mötas med en energisk och långtgående rationalisering av driften. Det finns inte anledning betvivla att bolagets ledning så långt rimligen kan ske redan beaktat och framdeles kommer att beakta kravet på rationalisering inom skilda företagsenheter. Exempel på förhållandevis gynnsamma resultat i detta hänseende är, såsom bolaget framhåller, den kombinerade trävaru- och wallboardproduktion, som bolaget bedriver i Skinnskatteberg och Piteå.

Andra företagsenheter uppges emellertid fortfarande utgöra en ekonomisk belastning för bolaget. Om i dessa fall fortsatt rationalisering inte befinnes kunna leda till godtagbar driftsekonomi, är det naturligt att bolaget måste överväga att nedlägga rörelsen. Båda de i ärendet hörda remissinstanserna har också starkt framhållit vikten av att en av företagsekonomiska synpunkter betingad strukturrationalisering genomföres. Riksgäldsfullmäktige har för sin del understrukit att de tidigare berörda samhällsaspekterna på bolagets verksamhet inte i längden kan få skymma blicken för nödvändigheten av rationaliseringsåtgärder bl. a. av här åsyftat slag. Jag ansluter mig helt till denna uppfattning. Från det allmännas sida måste emellertid samtidigt starkt understrykas, att åtgärder i strukturrationaliseringssyfte skall föregås av noggrann planering med hänsyn bl. a. till de lokala sysselsättningsproblem, som kan väntas bli följden därav. Vid denna planering bör bolaget eftersträva, att personal, som inte kan få behålla sitt tidigare arbete, skall kunna utan mera avsevärd tidsutdräkt och andra olägenheter placeras i annan produktiv verksamhet. Jag finner för min del angeläget, att bolaget snarast fullföljer sina undersökningar i vad avser behovet av strukturrationalisering inom företaget samt verkställer erforderlig förberedande planering av konkreta åtgärder för en sådan rationalisering. Resultatet torde med hänsyn till problemens räckvidd böra framläggas för chefen för handelsdepartementet.

I detta sammanhang torde slutligen även möjligheterna till ytterligare utbyggnad av bolagets verksamhet få beröras. Härvid kan först erinras om att bolaget 1958 övervägde såväl fortsatt utbyggnad av anläggningarna i Karlsborg som den utbyggnad i Piteå, vilken sedermera beslutades. När bolaget gav företräde åt det sistnämnda projektet förklarades detta inte innebära, att man behövde avstå från tanken att framdeles utvidga produktionen vid Karlsborgs bruk; tvärtom tog vissa av bolaget planerade investeringar vid sistnämnda företag sikte på att skapa möjligheter till en framtida produktionsökning inom den förefintliga anläggningens ram. Länsstyrelsen i Norrbottens län har i betänkandet Tornedalsutredningen, andra delen, starkt understrukit betydelsen av att Karlsborgsverken utbygges.

För egen del har jag vid skilda tillfällen, bl. a. i 1960 års statsverksproposition, framhållit att en utvidgning av produktionen vid Karlsborg framdeles bör komma till stånd. Min uppfattning på denna punkt har inte ändrats. Utbyggnaden i Piteå ställer emellertid just nu betydande anspråk på företagets organisatoriska och personella resurser. Så länge denna utbyggnad pågår är det knappast lämpligt att bolaget engageras i ytterligare industriell utbyggnad av inte ringa omfattning. Däremot finner jag ytterst angeläget, att bolaget redan nu påbörjar erforderliga förberedande utredningar om och projektering av i första hand Karlsborgsverkens fortsatta utbyggnad. Syftet härmed bör vara, att tillförlitligt underlag skall med kort

varsel kunna ställas till förfogande för prövning av ifrågakommande utbyggnadsprojekt, så att erforderliga åtgärder för utbyggnadens finansiering och igångsättande snabbt kan vidtagas vid härför lämplig tidpunkt.

Utskottet. I förevarande proposition redovisas de ytterligare medelsbehov, som aktualiseras av utbyggnaden av Statens skogsindustriens anläggningar i Piteå. Då ifrågavarande projekt underställdes 1959 års riksdag beräknades investeringskostnaderna till ca 120 milj. kr., därav 80 milj. kr. avsågs tillskjutna av statsmedel och 40 milj. kr. täckta av företaget. Av en inom detta utarbetad promemoria, som redovisats i propositionen, framgår nu, att utbyggnaden i Piteå kommer att draga en kostnad av 175 milj. kr., vilket med 55 milj. kr. överstiger den tidigare kalkylen. Då företaget i dagens läge anses sakna möjlighet att självt bidra till investeringskostnaderna och med hänsyn tagen till hittills av statsmedel anvisade 61 milj. kr. — varav 21 milj. kr. i form av aktieteckning och 40 milj. kr. såsom lån — skulle det ytterligare medelstillskott, som ifrågavarande utbyggnad kräver, uppgå till i runt tal $(175 - 61 =)$ 115 milj. kr. Därutöver bedömes 15 milj. kr böra ställas till förfogande för att tillgodose företagets behov av ökat rörelsekapital. Det sålunda angivna medelsbehovet om 130 milj. kr. torde enligt departementschefen täckas genom en ökning av aktiekapitalet. Detta föreslås ske genom att ett investeringsanslag å motsvarande belopp anvisas till teckning av aktier i företaget. Slutligen förordas att aktiekapitalet höjes med ytterligare 30 milj. kr. genom omvandling av motsvarande del av företagets nuvarande skuld till staten.

Utskottet konstaterar, att en betydande kostnadsfördyring uppkommit i förhållande till de kalkyler, som år 1959 redovisades för riksdagen och som lågo till grund för dess ställningstagande till Piteå-projektet. Utskottet var visserligen redan i dåvarande läge medvetet om den osäkerhet, som vidlådde kalkylerna med hänsyn till svårigheterna att förutse den allmänna pris- och kostnadsutvecklingen. Den promemoria, som Statens skogsindustrier upprättat om sin ekonomiska ställning och lönsamhet, visar dock, att de höjda löne- och materialkostnaderna endast representera en del av den sammanlagda kostnadsökningen. I övrigt hänför sig denna till sådana faktorer som att företaget i sitt fortsatta planeringsarbete ansett sig böra komplettera den maskinella utrustningen och utöka anläggningens produktionskapacitet, att det vidtagit ändrade dispositioner i fråga om vedhanteringen, att planerna för utsläpp av det industriella avloppsvattnet reviderats etc. Även om utskottet i och för sig icke vill ifrågasätta nödvändigheten eller lämpligheten av sålunda vidtagna åtgärder så kvarstår dock, att dessa genom en tillräckligt noggrann planering i stor utsträckning bort kunnat förutses. Att en sådan ingående planering skett hade varit synnerligen önskvärt ur synpunkten att ge riksdagen inför dess ställningstagande till projektet en så riktig och realistisk bild av detta som möjligt. Därigenom hade säkerligen också möjliggjorts ett rationellare och mera ekonomiskt genomförande av anläggningsarbetena. Även departementschefen anser de uppkomna merkostnaderna tyda på att projektet icke varit tillräckligt berett och finner

detta beklagligt. Han erinrar emellertid om att den allmänna konjunkturbedömningen liksom arbetsmarknadsläget vid tidpunkten för förslaget utarbetande gjorde det önskvärt, att utbyggnadsärendet kom till ett snabbt avgörande, och att den förberedande planeringen därigenom kan ha kommit att forceras.

Oavsett vad i det föregående anförts torde den reviderade kostnadsberäkningen av Piteå-projektet nu få godtagas. Beträffande sättet för att täcka återstående kostnader är fråga dels om företagets egna möjligheter att bidra därtill, dels om storleken av och formen för den medelsanvisning, som kan erfordras över riksstaten.

Vad angår företagets möjligheter till självfinansiering av projektet bedömdes dessa år 1959 sträcka sig till täckandet av en tredjedel av de då till 120 milj. kr. beräknade totalkostnaderna. Det må erinras om att utskottet i sammanhanget konstaterade, att en sådan bedömning grundade sig på förhållandena vid tiden för projektets utarbetande och att frågan i vad mån den skulle stå sig givetvis främst blev beroende av hur konjunkturläget och efterfrågesituationen på utlandsmarknaderna i fortsättningen kom att te sig. Utskottet framhöll i anslutning härtill att, såsom marknadsförhållandena utvecklats sedan årsskiftet 1958/1959, det kanske funnes skäl för en något försiktigare bedömning än tidigare av företagets möjligheter. Utvecklingen sådan den gestaltat sig har visat, att anledning funnits till en försiktighet i uppskattningen av dessa möjligheter. I dagens läge präglas sålunda all skogsindustriell verksamhet av en hårdnande konkurrens med prisfallstendenser och avsättningssvårigheter. Som departementschefen framhållit torde man också kunna räkna med att denna marknadsbild blir bestående under de närmaste åren. Detta skärper för företag, som i likhet med Statens skogsindustrier sakna egna skogstillgångar, de marknadsmässiga svårigheterna. Utskottet vill i det sammanhanget erinra om att chefen för finansdepartementet tillkallat en utredning rörande en eventuell ombildning av domänverket och dess samordning med Statens skogsindustrier. Det finns enligt utskottet under nu rådande förhållanden anledning att räkna med krympande rörelseöverskott för företaget under den närmaste framtiden. Med hänsyn även till medelsbehovet för andra ur produktivetsfrämjande synpunkt angelägna investeringar inom företaget, synes man nu icke böra räkna med något bidrag från den löpande driften till att täcka återstående kostnader för Piteå-projektet.

Om sålunda ett tillskott av statsmedel erfordras kan frågan ställas, huruvida detta bör tillhandahållas genom aktieteckning eller genom lån. Departementschefen har under hänvisning till företagets redan nu betydande skuldbörda förordat aktieteckning. I vissa motioner har emellertid påyrkats, att lånevägen anlitas antingen i den formen att direkt statligt lån lämnas eller genom att kreditgaranti tillhandahålles. Utskottet har vid sina egna överväganden av frågan beaktat relationerna mellan företagets egna och främmande kapital och hur nämnda relationer te sig vid jämförelse med förhållandena inom andra representativa skogsindustriella företag. Den vä-

sentligt mindre andelen eget kapital för Statens skogsindustriers del sammanhänger med att företagets starka expansion under senare år — vilken betingats av såväl arbetsmarknadspolitiska som allmänt näringspolitiska skäl — till övervägande del finansierats genom upplåning. Utskottet har förståelse för de olägenheter, som följa med den sålunda uppkomna sammansättningen av företagets kapital. Lånemedlens storlek och den därmed följande räntebördan skapar sålunda en kostnadsmässig bundenhet, som blir särskilt besvärande i ett försämrat marknadsläge med fallande priser och avsättningssvårigheter. En sådan bundenhet föreligger icke i företag, som ha en stor andel eget kapital och som genom en under längre tid och under gynnsammare betingelser bedriven verksamhet kunnat konsolidera sin ställning och skapa dolda reserver. Utskottet är därför berett att biträda departementschefens förslag om täckning av medelsbehovet för Piteå-projektet genom ökning av Statens skogsindustriers aktiekapital. I ökningen innefattas då förutom 115 milj. kr. till investeringsändamål även de 15 milj. kr., som erfordras i rörelsekapital i samband med utbyggnaden. Utskottet vill i sammanhanget framhålla, att den omständigheten, att det stannat för alternativet med aktieteckning icke får tolkas så, att man bedömt de ifrågavarande investeringarna som mindre räntabla och därför velat befria företaget från skyldigheten att förränta ett lånat kapital. Utgångspunkten är att det kapital, som tillföres företaget, vare sig det sker genom en ökning av aktiekapitalet eller genom långivning, ges en sådan användning, att på sikt en rimlig, reell förräntning bör kunna erhållas. Valet av aktieteckningen som finansieringsform tillgodoser emellertid behovet av ökad smidighet och möjliggör en anpassning av företagets kapitalkostnader till skiftande konjunkturen.

De överväganden, som i det föregående betingat utskottets ställningstagande till formen för att täcka kostnaderna för Piteå-projektet, föranleder utskottet att även biträda förslaget om en höjning av aktiekapitalet med ytterligare 30 milj. kr. genom omvandling av motsvarande del av företagets nuvarande skuld till staten.

Vad utskottet sålunda anfört innebär, att de i förevarande sammanhang väckta motionerna, i vad de avse annan anslagstilldelning och annan form för denna än departementschefen föreslagit, lämnas utan bifall.

Avslutningsvis får utskottet konstatera, att Statens skogsindustriers räntabilitet icke är tillfredsställande samt att under alla förhållanden den närmaste framtiden uppenbarligen kommer att ställa företagsledningen inför svåra ekonomiska avvägningsproblem. Företagets svårigheter måste visserligen delvis ses mot bakgrunden av de speciella betingelser, varunder det samma arbetar, men är dock i väsentlig grad betingade av den hårdnande konkurrens för skogsindustriprodukter på världsmarknaden, som redan givit utslag och måste beräknas komma att göra det måhända i än större utsträckning under närmast framförliggande år. Det står därför klart, att lönsamhetskravet i längden icke kan eftersättas, om Statens skogsindustrier på sikt skall kunna fylla de arbetsmarknads- och allmänt näringspolitiska

uppgifter, för vilka företaget byggts ut. En energisk och långtgående rationalisering är därför påkallad. Därvid framstår ej en teknisk rationalisering och effektivisering inom de skilda företagsenheterna såsom tillräcklig. En strukturrationalisering av företaget i dess helhet måste säkerligen till, varvid såväl vidareutveckling av driftsdugliga verksamhetsgrenar som nedläggande av oräntabla sådana böra övervägas. Att i sammanhanget all möjlig hänsyn bör tagas till de anställda och till de bygder, där företagens enheter äro lokaliserade, framstår såsom självklart. Beträffande formen för en sådan till en successiv konsolidering av företaget siktande planering finner utskottet för sin del icke lämpligt, att — som föreslagits i vissa motioner — låta en från företagsledningen fristående utredning ombesörja densamma. Det mer långsiktiga planeringsutredningsarbetet bör drivas med all kraft men ansvaret åvila Statens skogsindustrier, detta med hänsyn till det nära samband som måste anses föreligga mellan ett rationaliseringsarbete av här anbefallt slag och företagsledningens funktioner över huvud. Utskottet förutsätter, att företagsledningen vid sin mera långsiktiga planering anlitar all den tekniska och företagsekonomiska expertis, som kan bidra till att en hållbar grund för strävandena att göra företaget lönsamt skapas. Som nämnts kan en strukturrationalisering även komma att innefatta planering för vidareutveckling av på sikt lönsamma nya företagsgrenar och för utbyggnad av bolagets företagsenheter, varvid utskottet i första hand haft Karlsborgs-anläggningen i tankarna. Givetvis måste enligt utskottets mening ansträngningarna nu koncentreras på att färdigställa Piteå-anläggningen. Vad angår utbyggnadsprojekt, som framstå som samhälls-ekonomiskt och företagsekonomiskt motiverade, måste dessa självfallet bedömas även mot den bakgrund, som lönsamhetsutvecklingen inom Statens skogsindustrier skapar. Utskottet förutsätter, att resultaten av den planering för strukturrationaliseringar, som Statens skogsindustrier genomför, på lämpligt sätt sammanfattande redovisas för riksdagen samt understryker i sammanhanget, att eventuellt nya projekt, som skapa behov av kapitaltillskott från det allmänna, underställas riksdagen på ett tillräckligt tidigt stadium.

Av det anförda framgår, att de i ärendet väckta motionerna, i vad de avse krav på särskild, från företaget fristående utredning eller på speciell regional inriktning av inom företaget bedriven strukturrationalisering, avstyrkas.

Aberopande det anförda hemställer utskottet,

I. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 528 och II: 655 ävensom med avslag å motionerna I: 529 och II: 656 samt I: 530 och II: 657, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, och motionen II: 635,

a) till *Teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier* för budgetåret 1962/63 å kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 130 000 000 kr.;

b) medgiva, att fonden för låneunderstöd nedskrivs med 30 000 000 kr. och fonden för statens aktier uppskrives med samma belopp;

II. att motionerna I: 522 och II: 637 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 528 och II: 655, i vad de icke behandlats under I., icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV. att motionerna I: 529 och II: 656, i vad de avse skrivelse till Kungl. Maj:t, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

V. att motionerna I: 530 och II: 657, i vad de avse skrivelse till Kungl. Maj:t, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 15 maj 1962

På statsutskottets vägnar:

ERNST V. STAXÄNG

Närvarande: se under utlåtandet nr 119.

Reservationer

1) av fröken *Andersson*, herrar *Axel Johannes Andersson*, *Per Jacobsson*, *Edström*, *Staxäng*, fröken *Elmén*, herrar *Svensson* i *Ljungskile*, *Bohman* och *Nelander*, vilka ansett

dels att den del av utskottets yttrande, som på s. 12 börjar med »Utskottet konstaterar» och på s. 14 slutar med »utan bifall», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Utskottet, som konstaterar att den sulfatmassfabrik med pappersbruk som Aktiebolaget Statens skogsindustrier bemyndigats uppföra i Piteå, nu beräknas kosta 175 milj. kr. i stället för de 120 milj. kr., som angivits i den kalkyl på vilken riksdagens beslut byggde, vill först bestämt understryka det beklagande, åt vilket departementschefen ger uttryck vid sitt omnämnande av den ej ringa del av merkostnaden, vilken uppenbarligen beror på att projektet 'inte var tillräckligt förberett då förslaget framlades för statsmakterna'. Utskottet är medvetet om de svårigheter det möter — ingalunda endast för företaget, där det allmänna har direkt inflytande — att då fråga är om större och mer tidskrävande anläggningar göra hållbara investeringskalkyler. Å andra sidan finner utskottet sig böra än en gång framhålla hur viktigt det är, att det underlag, på vilket riksdagen skall fatta beslut, är omsorgsfullt genomarbetat.

Aktiebolaget Statens skogsindustriers likvida och finansiella läge har i starkt försämrande riktning påverkats av de i Piteå uppkomna merkostnaderna, av skogsindustrikonjunkturons ej blott för detta företag ogynnsamma verkningar under senaste år och av de tidigare underskattningarna av de svårigheter, som regelmässigt möta förhållandevis nya, ej konsoliderade företag, då rörelsevinsterna tendera att krympa. Dessutom har uppenbarligen den höga investeringstakten gjort företaget särskilt sårbart för skärpningar i det allmänna likviditetssläget.

Utskottet erinrar om att bestående utrymme för konsolidering måste växa fram inom ett företag och om det samband, som likaledes måste föreligga mellan expansionstakt och möjligheterna till självfinansiering. Vad framtidsutsikterna för den svenska skogsindustrien i allmänhet och då också för Statens skogsindustrier angår vill utskottet framhålla, att det icke synes utskottet föreligga anledning till pessimistiska bedömningar av lönsamhetsutvecklingen på något längre sikt men väl till en viss försiktighet vid planering för den närmaste framtiden. Konsumtionsbenägenheten för skogsindustriella produkter är trendmässigt i stigande över hela världen.

Det synes utskottet — med hänsyn till faktiskt föreliggande förhållanden — ofrånkomligt att Aktiebolaget Statens skogsindustriers tillgång till långfristigt kapital avsevärt förbättras. Departementschefen finner ett sammanlagt aktiekapitaltillskott på 130 milj. kr. nödvändigt. Utskottet anser sig icke kunna på grundval av föreliggande material resa invändningar mot departementschefens bedömning, i vad den gäller det sammanlagda belopp av ny kapitalinsats, som kan anses erforderligt. Det begränsar sig därför att detta avseende till att understryka hur allvarligt man — även av samhälls-ekonomiska skäl — måste se på så snabbt framvuxna och ökade anspråk på mertillskott av kapital utöver den kapitalförsörjningsplan, med vilken statsmakterna i utgångsläget konfronterades.

I fråga om sättet att fylla bolagets kapitalbehov kan däremot utskottet icke helt ansluta sig till departementschefens förslag.

Uppenbart är att ju större del av bolagets kapitalbehov, som tillgodoses genom aktieteckning, desto mindre blir företagets formella och omedelbara förräntningsplikt. Utskottet vill emellertid också framhålla dels att den reella skyldigheten att rimligt förränta investerat kapital icke upphör, därför att tillförseln bara sker i form av aktieteckning, dels att den reella räntekostnaden ej heller därigenom minskas. Den bokföres endast direkt på kapitalgivaren — staten. Av statsfinansiella och andra skäl är det enligt utskottets mening av betydelse, att kostnaderna för det behövliga kapitaltillskottet i Statens skogsindustrier öppet redovisas. Detta bör enligt utskottets mening åstadkommas på det sättet, att företaget självt på öppna marknaden gör den behövliga, långfristiga upplåningen. För densamma bör staten kunna teckna garanti. Det torde under denna förutsättning icke möta några hinder för företaget att finna utrymme på marknaden för upplåningen. Ej heller torde kapitalkostnaderna för densamma bli så nämnvärt större än om staten själv direkt skulle genomföra densamma. Utskottet finner ej heller

tillräckliga skäl tala för den omvandling till aktier av de 30 milj. kr. i lån under fonden för låneunderstöd till Statens skogsindustrier, som departementschefen föreslagit.»

dels ock att utskottets hemställan under I. bort ha följande lydelse:

»I. att riksdagen må, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 528 och II: 655, såvitt nu är i fråga, ävensom motionen II: 635 och i anledning av motionerna I: 529 och II: 656 samt I: 530 och II: 657, samtliga dessa motioner såvitt nu är i fråga, medgiva, att Aktiebolaget Statens skogsindustrier må beviljas kreditgaranti för lån på den öppna marknaden intill ett belopp av 130 000 000 kr.»

2) av herr *Ragnar Bergh*, som ansett

dels att det stycke i utskottets yttrande på s. 15, som börjar med »Av det» och slutar med »strukturrationalisering, avstyrkas», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Vid den rationalisering och konsolidering av företagens verksamhet, som sålunda förordats, bör enligt utskottets mening en koncentration till Norrbottens län eftersträvas. Statens omfattande skogsinnehav i detta län var jämte önskan att öka sysselsättningsmöjligheterna ett väsentligt motiv för tillkomsten av en statlig träförädlingsindustri i denna landsända. Någon motsvarande motivering för en statlig förädlingsindustri i Mellansverige föreligger i förhållandevis ringa grad, och att bolaget fått en del av sin verksamhet förlagd till denna del av landet sammanhänger närmast med att företaget vid sitt bildande övertog anläggningar, som domänverket ägde därstädes.

Till detta skäl för en avveckling av Aktiebolaget Statens skogsindustriers verksamhet i Mellansverige kommer, att för den för uppnåendet av en tillfredsställande lönsamhet nödvändiga strukturrationaliseringen i Norrbotten erfordras betydande kapitalinsatser. Det är knappast troligt, att det av utskottet förordade tillskottet kommer att visa sig tillräckligt för detta ändamål. Det kan tvärtom befaras, att bolaget om få år återigen befinner sig i svårigheter och att nya tillskott erfordras. Redan i detta sammanhang synes därför vara att förorda, att bolaget överväger en försäljning av sina anläggningar i Mellansverige för att använda köpeskillingen till finansiering av en tillfredsställande strukturrationalisering i Norrbotten. Därigenom skulle anspråken om ytterligare tillskott från det allmänna minska och bolagets verksamhet få en lokalisering som bättre överensstämmer med motiveringen för dess tillkomst.»

dels ock att utskottets hemställan under III. bort ha följande lydelse:

»III. att riksdagen må, med anledning av motionerna I: 528 och II: 655, såvitt nu är i fråga, uttala, att bolaget bör överväga en försäljning av sina anläggningar i Mellansverige för finansiering av en ytterligare strukturrationalisering av verksamheten i Norrbottens län;»